

YMPÄRISTÖNSUOJELUPÄIVÄT 2002

Lammin biologinen asema

Lammin Ympäristönsuojelupäivät 1. – 2.10.2002

Aarno Kononen, kaavoituspäällikkö, Nurmijärven kunta

MITÄ KAAVOITTAJA ODOTTAA KUNNAN YMPÄRISTÖTOIMELTA ?

1. Taustatilanne omassa kunnassa

Tässä esittämäni pohdinnat kaavoittajan odotuksista oman kunnan ympäristötoimelta asettuvat oikeaan viitekehykseen, kun aluksi voin ylpeänä todeta olevani oman ympäristösihteerin, Seppo Takatalon hyvin ”kouluttama” kaavoittaja. Tullessani varsin vihreänä suunnittelijana Nurmijärvelle yleiskaavasuunnittelijan virkaan v. 1988, oli ympäristönsuojelu ja yleiskaavoitus sijoitettu organisaatiossa lähekkäin samalle osastolle. Tästä lähtökohdasta kävimme kesäkuuhun 2002 Sepon eläkkeelle jäämiseen asti yhdessä läpi kaikkea sitä, mitä voimakkaasti kasvavassa, nykyisin lähes 35 000 asukkaan pääkaupunkiseudun kehyskunnassa kaavoitus ja ympäristönsuojelu voi tarjota niiden parissa työskenteleville. On ollut soranottoa, kallionlouhintaa, tiehankkeita, pohjavesien suojelua, kalakuolemia, lentomelua, lantalavalituksia, ojariitoja, luvatonta jätteenpoltoa. Yhdessä on tuotettu liki metrinen pino erilaisia ympäristöselvityksiä, tutkittu seutukaavaa, yleiskaavaa, osayleiskaavaa, asemakaavaa. On YVAttu ja koettu lainsäädännön sekä organisaatioiden muutoksia ja muutosvastarintaa, kirjoitettu ja saatu lausuntoja ja vastineita sekä istuttu neuvotteluissa. Kaavoituksen ja ympäristötoimen läheinen yhteistyö jatkuu varmasti myös nykyisen ympäristösihteerin, Riitta Heinosen kanssa toimiessamme samalla maankäytön tulosalueella.

2. Kaavoitustoimi ja ympäristötoimi – mitä yhteistä, mitä erilaista

Kaavoitustoimen ja ympäristötoimen toimintaympäristön tilanteen kunnissa voi kiteyttää kahteen sanaan resurssipula ja työtaakka. Tämä on niille yhteistä.

Yhteistä on jatkuvasti kasvava työn ja tehtävien määrä ja suhteessa siihen niukat resurssit. Näin on varmaan useimmissa kunnissa, ei pelkästään kasvukunnissa. Ympäristöä ja kaavoitusta koskeva lainsäädäntö on tuonut näille toimialoille paljon haasteita ja velvoitteita. Samaan aikaan kunnat ovat kamppailleet talousvaikeuksissa ja varsinkin henkilöresursseja on ollut vaikeata saada lisää aloille, joissa kuntalaisilla ei ole subjektiivista oikeutta palvelujen saamiseen.

Toimialojen perustehtävissä tai toiminta-ajatuksessa on huomattava ero. Ympäristötoimeaa voi, ainakin kaavoittaja, määritellä perusolemukseltaan ympäristön ja luonnon arvojen puolustajaksi. Kaavoitus puolestaan on erilaisten intressien yhteensovittamista suunnitelmaksi. Nämä

lähtökohdat tuottavat erilaisen suhtautumistavan käytännön tilanteisiin ja se on hyvä pitää mielessä, kun pohtii odotuksia puolin ja toisin.

3. Odotukset kaavoja laadittaessa

Tiedot ympäristön arvoista ja tilasta

Kaavoittajan kannalta keskeisin kaavan laatimiseen liittyvä odotus ympäristötoimelta koskee tietoa ympäristön arvoista ja tilasta. Tietoja tarvitaan suunnittelun lähtötiedoiksi ja vaikutusarvioinnin pohjaksi. Tämä edellyttää, että kunnasta on olemassa ympäristöä koskevia perusselvityksiä ja teemakohtaisia selvityksiä, ja että ne ovat kohtuullisesti ajan tasalla.

Jos tietoja ei ennestään ole, ne on hankittava. Vanhentunut selvitys on päivitettävä. Varsinkin metsien käsittely tapahtuu sitä vauhtia, että selvitysten päivitystarve tulee eteen miltei pitkän yleiskaavatyön aikana. Kunnan oma ympäristötoimi ei itse ehdi eikä pysty käytännössä näitä selvityksiä tekemään, mutta sen tehtävä on pitää yllä riittävää tietoutta kunnan alueelta.

Kaavoitustyön käynnistyessä on tarpeen riittävän ajoissa selvittää (myös ympäristökeskuksen kanssa), mitä selvityksiä tarvitaan ja yhdessä sopia, miten ne hankitaan. Joskus budjetissa on helpompi saada menemään läpi määräraha kaavalautakunnalle, joskus ympäristölautakunnalle. Aikataulujen osalta on otettava myös huomioon, että esim. yleiskaavahankkeen luonto- ja maisemaselvitys on tehtävä maastotyökautena eli kesäaikana ja jos kaavatyö käynnistyy talvella tämä kausi on siis edellinen kesä. Sitä mukaa, kun tietoja ja selvityksiä karttuu, korostuu niitä koskevan tiedon hallinta ja paikkatietojen hyödyntämisen kehittämistarve.

Suojelukohteiden arvottaminen ja luokittelu

Pelkät selvitykset, listaukset ja sijaintitiedot eivät riitä, vaan niissä esille tulleista kohteista on saatava tulkinta ja arvoluokitus. Kaavassahan on tarpeen ottaa kantaa vain osaan selvitysaineistosta, pääasiassa arvokkaimpiin kohteisiin ja niiden turvaamiseen. Usein konsultti tällaisen luokituksen tai suositukset selvitykseensä sisällyttääkin, mutta kunnan oman ympäristötoimen tieto paikallisista oloista on sen lisäksi tarpeen, jo konsultin ohjaamisvaiheessa.

Vaikutusten arviointi

Kaavoitusprosessissa on korostetusti tullut MRL:n sisältövaatimuksissa esille tarve kaavan vaikutusten arvioinnista. Tämä on kaavoittajille uusi haaste ja monipuolinen tehtävä, joka koskee myös muita kuin ympäristötekijöitä. Ympäristöä koskevalta osalta oman kunnan ympäristötoimi voisi olla apuna tässä työvaiheessa. Jos aika ja resurssit sallivat, kaavaselostuksen tämä osa voi olla myös ympäristösihteerin käsialaa.

Kaavaa koskevat neuvottelut ulkopuolisten kanssa

Kaavan laadinnan yhteydessä käydään paitsi MRL:n tarkoittamat viranomaisneuvottelut myös muita neuvotteluja osallisten ja viranomaisten kanssa. Niissä on hyvä esillä olevien asioiden niin vaatiessa olla mukana myös ympäristötoimen edustus. Ennakkovalmistautuminen yhdessä on tärkeitä, jotta myös tuloksia voidaan saavuttaa.

Työneuvottelut ja lausunnot

Kaavaa laadittaessa on hyödyllistä varata aikaa yhteistyöhön jo alkuvaiheessa, kun suunnittelun ratkaisuja ei vielä ole lyöty lukkoon. ”Kokonaistaloudellisesti edullisinta” on vuorovaikutteinen

yhteistyö, työskentely saman pöydän ääressä. Näin vältetään myös lausuntojen ja vastineiden kirjoittaminen ja moninkertainen ajankäyttö niissä.

Yleiskaavataso ja asemakaavataso

Yleiskaavat ovat laajoja ja pitkäkestoisia töitä, joissa kaavoituksen ja ympäristötoimen yhteistyöllä on suuri merkitys. Yleiskaavatasolla määritellään eri toimintojen sijoittuminen, uudet asunto- ja työpaikka-alueet, tieverkko sekä suojelu- ja virkistysalueet.

Yleiskaavoituksessa on selvítettävä luonnon ja maiseman arvot ja tarpeellisten kohteiden rauhoittaminen maankäytön muutoksilta. Kaikki asemakaavat puolestaan eivät edellytä ympäristötoimelta suurta panostusta. Asemakaavassa suunnitellaan ympäristön muuttamista ihmisen toimin ja siinä korostuvat hyvän, turvallisen ja terveellisen asuin- ja elinympäristön kriteerit. Asemakaavoissa yhteistyötä auttaa, jos kaavoittaja voi tarjota havainnollistavaa esittelymateriaalia. Eri kaavatasot edellyttävät kykyä soveltaa erilaista tulkintatapaa suojeltavien arvojen yhteydessä.

Rakennusjärjestys ja ympäristönsuojelumääräykset

Kunnat ovat uusineet rakennusjärjestyksensä MRL:n voimaantulon yhteydessä. Kuntiin on mahdollista laatia myös ympäristönsuojelumääräyksiä. Nämä molemmat säännöt voivat olla merkittäviä työvälaineitä alueilla, joilla ei ole oikeusvaikutteisten kaavojen määräyksiä ja suojaa ei-toivottavilta muutostoimenpiteiltä. Nurmijärvellä näitä on laadittu yhtä aikaa siten, että niiden keskinäinen työnjako on voitu miettiä toimivaksi esim. jätevesien käsittelyssä.

4. Odotukset muissa tehtävissä

Rakennusluvut, poikkeusluvut ja suunnittelutarveratkaisut

Lupahallinnossa kaavoitustoimi antaa lausuntoja rakennusluvista ja käsittelee usein poikkeuslupia ja suunnittelutarveratkaisuja. Käytännöt kunnittain saattavat vaihdella. Lupavalmistelussa on hyödyllisintä luoda joustava ja säännöllinen tsekkausikäytäntö, jolla voidaan varmistaa asiantuntija-apu jätevesien käsittelyn ja ympäristöriskien ja

-haittojen torjunnan kannalta tarvittavien lupamääräysten sisällyttämisestä päätöksiin. Tässäkin saman pöydän ääreen istuminen on lausuntomenettelyä tehokkaampaa.

Hankeneuvottelut

Kuntaa joudutaan edustamaan yhdessä tai erikseen erilaisissa hankeneuvotteluissa, jota voivat koskea teiden rakentamista tai muita suuria lupia tai kaavamuutoksia vaativia rakennushankkeita. Kaavoittaja lähtökohdistaan pyrkii esimerkiksi maiseman arvojen vaalimiseen, ympäristötoimi voi painottaa elollisen luonnon arvoja – lopputulos, kanta hankkeeseen on usein sama, vaikka perustelut vaihtelisivat. Monesti on hyödyllistä jo ennakoita valmistautuessa ”tiivistää rivit ulkoisen vaaran uhatessa”.

Kunnan edunvalvonta

Kunnan edunvalvontaa harjoitetaan mm. suhteessa valtionviranomaisiin ja maakunnan liittoon. Neuvotteluissa on kaavoittajan ja ympäristösihteerin kyettävä löytämään toisensa ja tuomaan selkeästi esille paikallinen näkökulma. Joskus joutuu puolustamaan ympäristöarvoja valtakunnallisen tason tai paikallisen tason riman ylittämiseksi, joskus päinvastoin. Hankalimpia ovat ei-toivotut hankkeet, louhinnat ja murskaukset, autourheilu- ja ampumaradat, jätehuollon sekä ylijäämä- ja pilaantuneiden maiden asiat. Nurmijärvellä on viime vuosina jouduttu yhdessä perehtymään myös lentomeluun Helsinki-Vantaan yönaikaisten laskeutumisten lisääntyessä kunnan ilmatilan kautta.

Yleisötilaisuudet, asukasyhdistysten kokoukset

Kaavaa laadittaessa järjestetään usein yleisötilaisuuksia. Tarpeen mukaan on hyödyllistä ottaa ympäristösihteerin mukaan, jos on ennakoitavissa kysymyksiä suojeleluun, vesistöihin tai ympäristöhaittoihin liittyvissä asioissa. Vastaavasti asukasyhdistysten tilaisuuksiin on usein parempi mennä kahdestaan. Näin on mukana myös todistaja sille varalle, että jälkeempään esiintyy perättömiä väitteitä annetuista lupauksista.

Ympäristövalistus

Tältä osin on ympäristötoimen hyvä tuoda kaavoittajalle omat tarpeensa esille, mm. luontopolkujen turvaamiseksi kaavoja laadittaessa. Kaavat käyvät myös läpi laajat vuorovaikutusprosessit, joiden yhteydessä on mahdollista pitää esillä ympäristötoimenkin kannalta tärkeitä asioita. Tämä vaatii yhteistä ennakkovalmistelua.

Asiakaspalvelu

Kuntalaiset kysyvät kaavoituksesta asioita laidasta laitaan. Lähiympäristön asiat ovat tärkeitä ja herättävät huolta, vastatessa ympäristötoimen asiantuntemus on usein tarpeen, kun kaavoittajan tiedot eivät riitä. Usein kuntalaisen on kaikkein tärkeintä kokea tulleen kuulluksi. Jatkoselvityksiä seuraa vain osasta kontakteja.

5. Yhteistyötä kehittäen parempiin tuloksiin

Kaavoituksen ja ympäristötoimen toiminnassa keskeistä on yhteistyö ja riittävän ajan varaaminen sille kaikista kiireistä huolimatta. Yhteistyön edellytyksenä on se, että molemmat osapuolet arvostavat ja kunnioittavat toistensa ammattitaitoa ja perusteltuja näkemyksiä. Asiat asioina ylilyöntejä välttämällä. Myös ristiriitaitilanteita saattaa tulla eteen. Kaavoittaja saattaa saada joskus toimeksiannon, jossa esimerkiksi kunnan elinkeino-toimen intressit ovat määrääviä ja uhkaavat ohittaa kaavoittajan ammatillisen näkemyksen. Tällaisessa tilanteessa jämäkkä, mutta ylilyönteihin sortumaton ympäristösihteerin voi olla korvaamaton apu kaavoittajalle. Voi käydä niinkin, että kaavoittaja ja ympäristösihteerin jäävät vähemmistöön, mutta yhdessä koettu tappio on yhteistyön näkökulmasta positiivinen kokemus. Vaikka yhteistyöllä olisi perinteitäkin, on

toimintatapoja silti ajan myötä tarkistettava ja jatkuvasti kehitettävä. Selkeästi määritellyt toimintatavat ja kaavoitusprosessin yhteistyökohdat omalta osaltaan luovat työrauhaa ja auttavat kiireissä ja resurssipulassa.